

Decentralisaties in het sociale domein bieden nieuw perspectief

Voorkomen herhalings-criminaliteit door sluitende aanpak ex-gedetineerden

Per jaar keren ruim dertigduizend ex-gedetineerden terug in de maatschappij. Uit onderzoek blijkt dat ruim 47 procent binnen twee jaar in herhaling valt, met overlast, onveiligheid en hoge maatschappelijke kosten tot gevolg. Voldoende redenen om recidive van ex-gedetineerden waar mogelijk te voorkomen, door het verlenen van nazorg na detentie.

DOOR Frank van Summeren

Een goede terugkeer van ex-gedetineerde burgers in de maatschappij is voor iedereen van belang. Voor de ex-gedetineerden om te voorkomen dat zij in hun oude gedrag terugvallen. Maar ook voor hun omgeving die hierdoor geen hinder ondervindt van overlast en criminaliteit. Het is in eerste instantie de ex-gedetineerde burger zelf die verantwoordelijk is voor zijn re-integratie in de samenleving. In de praktijk blijkt echter dat een groot deel van de ex-gedetineerden die terugkeren in de maatschappij te maken hebben met meervoudige problematiek waardoor het voor hen moeilijk is om een 'normaal' leven te leiden. Het gaat hier bijvoorbeeld om psychiatrische problemen, een alcohol- en/of drugsverslaving, geen eigen woonruimte, geen opleiding, geen baan, hoge schulden en geen of verkeerde vrienden. Ex-gedetineerden zijn dan ook gebaat bij ondersteuning wanneer zij terugkeren vanuit detentie. De meeste gemeenten

hebben een coördinatiepunt waarbij ex-gedetineerde burgers terecht kunnen voor (hulp)vragen.

Vorbereiding

Een goede terugkeer van ex-gedetineerden in de maatschappij begint al tijdens de detentie, waarin zij door de medewerkers van de maatschappelijke dienst worden voorbereid om weer op eigen benen te staan. Daarnaast beschikken veel gevangenisinstellingen over een re-integratiecentrum waar de gedetineerde onder begeleiding zelf aan de slag kan met zijn of haar terugkeer in de maatschappij. Ook kunnen tijdens detentie alvast een aantal basisvoorwaarden voor re-integratie in de samenleving worden geregeld waaronder een identiteitsbewijs, inkomen, onderdak, schuldhulpverlening en de benodigde (geestelijke) gezondheidszorg. Bij deze voorbereidingen is een taak weggelegd voor de medewerkers van de sector zorg, werk en inkomen van de gemeente. De voorbereidingen moeten ertoe leiden dat de terugkeer

in de samenleving zonder problemen verloopt, zodat de ex-gedetineerden een nieuwe start kunnen maken zonder te vervallen in het plegen van strafbare feiten of het veroorzaken van overlast. De Dienst Justitiële Inrichtingen houdt na de vrijlating contact met de gemeente waar de ex-gedetineerde verblijft. Zij bepalen gezamenlijk het vervolgetraject van de ex-gedetineerde en verwijzen deze door naar andere organisaties die hierin een rol spelen, zoals de reclassering. De gemeente kan op haar beurt de ex-gedetineerde burger aandragen bij het Veiligheidshuis, wanneer er sprake is van complexe meervoudige problematiek.

Veiligheidshuis

Om een duurzame gedragsverandering te bewerkstelligen bij een ex-gedetineerde die te maken heeft met complexe meervoudige problematiek, volstaat het niet om slechts één of enkele problemen van hem of haar aan te pakken, maar is een breed opgezet nazorgetraject nood-

zakelijk waarin aandacht wordt besteed aan alle leefgebieden. Bij een dergelijke brede integrale aanpak zijn veelal tal van organisaties en maatschappelijke instanties betrokken die, onder regie van de gemeente, gezamenlijk de problematiek te lijf gaan met als doel om herhalingscriminaliteit te voorkomen. Het Veiligheidshuis, waarin de gemeente, politie, openbaar ministerie, reclasseringsorganisaties en diverse zorg- en welzijnsinstellingen samen onder één dak werken, speelt een belangrijke coördinerende rol bij het realiseren van een sluitende aanpak van ex-gedetineerden. Onder regie van het Veiligheidshuis wordt gezamenlijk bepaald hoe de re-integratie van de betreffende ex-gedetineerde in de maatschappij kan worden gerealiseerd, wat daar voor nodig is en wie daarvoor kan zorgen. Het Veiligheidshuis is dus de plaats waar de partnerorganisaties bij elkaar komen voor afstemming, waar (indien mogelijk) informatie wordt gedeeld en (indien nodig) wordt opgeschaald als de betreffende ex-gedetineerde of een

betrokken partnerorganisatie zich niet aan de gemaakte afspraken houdt.

Voorbeeld

In het land zien we goede initiatieven om ex-gedetineerden op het rechte pad te houden, zoals het Regionaal Veiligheidshuis Maas en Leijgraaf. Hierin werken twaalf gemeenten, politie, openbaar ministerie, gevangeniswezen, reclasseringsorganisaties en diverse zorginstellingen samen aan de nazorg aan ex-gedetineerden en het wordt landelijk gezien als een voorbeeld voor het terugdringen van recidive. Het Veiligheidshuis en haar partners zijn er gezamenlijk in geslaagd om de detentierecidive binnen vier jaar te beperken tot 20,5 procent. Elders in het land schommelen deze cijfers tussen de dertig en vijftig procent (WODC, Monitor nazorg ex-gedetineerden, 2013). De betrokken partners die zitting hebben in het Veiligheidshuis zijn ervan overtuigd dat een integrale persoonsgerichte aanpak van de ex-gedetineerde leidt tot het voorkomen van herhalingscriminaliteit.

Dit betekent in de praktijk bijvoorbeeld dat de ex-gedetineerde wordt begeleid bij het zoeken van woonruimte. Een treffend voorbeeld hiervan is dat woningbouwcorporaties bereid zijn om woningen beschikbaar te stellen voor ex-gedetineerden die uit detentie komen. Hier tegenover staat dat deze ex-gedetineerden op maat worden begeleid, waardoor zij geen problemen veroorzaken in hun woonomgeving. Door alle afspraken die met elkaar zijn gemaakt, kan er nazorg op maat worden geboden.

Toekomst

Het toekomstige succes van nazorg aan ex-gedetineerden hangt af van een aantal ontwikkelingen die ingrijpende veranderingen teweeg kunnen brengen in de aanpak van het Veiligheidshuis en haar partners.

Doorontwikkeling en regionalisering van het Veiligheidshuis
Het Veiligheidshuis blijft de komende jaren volop in ontwikkeling. Er wordt

door het ministerie van Veiligheid en Justitie ingezet op verdere doorontwikkeling en regionalisering van de veiligheidshuizen (Ministerie van Veiligheid en Justitie, Landelijk kader Veiligheidshuizen, 2013). De doorontwikkeling leidt ertoe dat het Veiligheidshuis in toenemende mate wordt gezien als de plaats waar complexe casussen besproken worden, ongeacht de doelgroep en problematiek. Hierdoor is het (niet langer) een uitgemaakte zaak dat een ex-gedetineerde die terugkeert uit detentie in het Veiligheidshuis wordt behandeld. Dit hangt in grote mate af van of de betreffende ex-gedetineerde burger als complexe casus wordt bestempeld door het Veiligheidshuis. Hiervan is sprake als de casus voldoet aan de volgende criteria: er is sprake van meerdere problemen die op meer dan één leefgebied spelen, samenwerking tussen meerdere ketens (minimaal dwang en drang) is nodig om tot een effectieve aanpak te komen en er is sprake van ernstige lo-

rol krijgt. Elektronische detentie biedt kansen voor de re-integratie van ex-gedetineerden, die reeds tijdens het uitzitten van hun straf kunnen worden toegeleid naar werk. Zo mogelijk kunnen zij zo na afloop van hun straf bij de betreffende werkgever actief blijven. Op deze manier ontstaat een naadloze overgang van detentie naar duurzame participatie in de maatschappij. Hiertegenover staan de bezuinigingen in het gevangeniswezen waardoor resocialisatieprogramma's van gedetineerden zullen worden versoberd.

Invoering van het adolescentenstrafrecht Het adolescentenstrafrecht biedt de mogelijkheid om bij de sanctionering niet alleen rekening te houden met de ernst van de strafbare feiten, maar meer dan voorheen ook met de ontwikkelingsfase van jongvolwassenen. Zo kan er in het belang van de jongvolwassene een sanctie uit het jeugdstrafrecht worden opgelegd. Bij ernstige misdrijven blijft het mogelijk om jongeren vanaf zestien

zijn deze nu belegd bij één partij: de gemeente. Zij is hierdoor in toenemende mate in staat om de samenwerking tussen betrokken partnerorganisaties rond de nazorg aan ex-gedetineerden effectief te organiseren en regisseren. Tegelijkertijd vormen de decentralisaties in het sociale domein, die gepaard gaan met forse bezuinigingen, een grote uitdaging voor gemeenten die meer moeten gaan doen met minder geld. Dit betekent dat er minder budget voorhanden is voor hulpverlening en re-integratie voor ex-gedetineerden met complexe meervoudige problematiek.

Tot slot

Nazorg aan ex-gedetineerden is een gedeelde zorg van de rijksoverheid en gemeenten. De rijksoverheid ziet nazorg als een belangrijke manier om de hoge recidivecijfers terug te dringen. Gemeenten op hun beurt willen met de nazorg aan ex-gedetineerden de criminaliteit en overlast reduceren en op die manier de veiligheid van haar burgers vergroten. Een sleutelrol ligt bij het Veiligheidshuis die de samenwerking tussen de zorg- en justitiepartners moet organiseren en regisseren. Het Veiligheidshuis heeft aangetoond een belangrijke coördinerende rol te spelen bij het bewerkstelligen van een sluitende aanpak van ex-gedetineerden en op die manier een belangrijke bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelstellingen van zowel de rijksoverheid als die van gemeenten. In hoeverre beide hun doelstellingen daadwerkelijk kunnen realiseren hangt voor een belangrijk deel af van de hiervoor beschreven ontwikkelingen in het gevangeniswezen en het sociale domein. ■

Frank van Summeren is congres- en opleidingsmanager Veiligheid bij het Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid en organisator van de opleiding coördinator nazorg ex-gedetineerden.

Elektronische detentie biedt kansen voor de re-integratie van ex-gedetineerden, omdat ze al tijdens het uitzitten van hun straf kunnen worden toegeleid naar werk.

kale of gebiedsgebonden veiligheidsproblematiek die vraagt om een ketenoverstijgende aanpak. Daarnaast zorgt de regionalisering van de veiligheidshuizen ervoor dat zij hun werkterrein gaan vergroten. Dit biedt kansen voor gemeenten die nog niet waren aangesloten en op deze manier in de toekomst gebruik kunnen maken van de diensten (kennis, expertise en netwerk) van het Veiligheidshuis.

Krimp gevangeniswezen en toename elektronische detentie Naast het Veiligheidshuis is ook haar omgeving drastisch aan het veranderen. Een belangrijke en ingrijpende ontwikkeling is het masterplan Dienst Justitiële Inrichtingen waarin de sluiting van gevangenissen is aangekondigd en elektronische detentie een prominentere

jaar een straf of maatregel uit het volwassenenstrafrecht op te leggen. Met de invoering van het adolescentenstrafrecht wordt dus meer flexibiliteit bereikt bij het opleggen van straffen en maatregelen rond de leeftijdsgrens van achttien, waardoor maatwerk beter mogelijk wordt gemaakt.

Decentralisaties in het sociale domein Het Rijk geeft gemeenten steeds meer taken en verantwoordelijkheden. Met de decentralisaties in het sociale domein komt de regie op zorg en veiligheid meer en meer bij gemeenten te liggen. Dit biedt kansen om ex-gedetineerden met complexe problematiek integraal aan te pakken onder regie van de gemeente. Waar voorheen verantwoordelijkheden en financiële middelen waren verdeeld over verschillende bestuursorganen,